

KÖLESÉR

2015. június 21-én Arany János Nagyszalontára látogatott. A református templom előtt tette ki a révész, talán mert a reformátusok köztudottan bomlanak a túlvilági hírhozókért. Vasárnap reggel fél tíz körül járt az idő.

Basszus, suttogta meghatottan, de gyönyörű! Szerette ezt a várost. Sehol máshol ilyen bolondos felhők, ilyen tágas ég, ilyen ricsajmentes égi ceremónia! Szinte rosszul lett, annyira boldog volt. Lenyűgözve ringatta égre emelt tekintetét, miközben széttárta karját, és mélyet szippantott a levegőből.

Amikor később egy templomi hirdetményről leolvasta az évszámot, meglepődött. Legtöbben öt-hatszáz év után kapnak lehetőséget egy ilyen látogatásra. Bekukkantott a nyitott ajtószárnyon: hajlott hátú asszony baktatott a szószék felé, karján tömött margarétacsokkal. Mintha ismerős lett volna, holott legfeljebb az ükanyja ükanyját ismerhette. Eszébe villant, mennyi minden várja még aznap, és ettől megint felkapta egy tajtékos boldogsághullám.

Átment az utca túloldalára, hogy távolabbról is megszemlélje a templomot. A fák eltakarták a frissen meszelt homlokzatot, csak a jellegzetes kettőtőstorony magasodott a lombsátor fölé. Sarkadig ellátni onnan. A piactér teljesen befásodott, sem az artézi kút Vasmariskája, sem a Csonkatorony nem látszott. Amikor először felbukkant egy kerékpáros, kis híján felsikoltott. De nem az ijedségtől, hanem a mellkasát szétfeszítő boldogságtól: mint aki örömhírt kap arról, hogy az ember megtanult repülni. Autók nem fordultak meg aznap reggel a templom környékén, de akár egy füstökádó Trabant is bepöföghetett volna a képbe, attól sem esik kétségbe. Megújult testéből az összes nyavalya eltűnt, asztmája sem fojtogatta. Csattogó fogakkal harapta a levegőt, élesen látott, jól hallott, nem kínoztta sem a mája, sem az epéje, sem a reumája, sem az inkontinenciája, ha előrecsücsörítette ajkait, látta, hogy a bajusza is visszasötétedett. Jó, hogy pont ide jött, nagyon jó!

Ami még szóba került, az Budapest volt, az ő szóhasználatában Pest-Buda. Kíváncsi lett volna, miféle fürmedvényt állítottak hantjai fölé. Amerika is eszébe jutott, most megúszhatta volna a hetekig tartó hajózást, amelyről még debreceni diákként hallgatta Bölöni Farkas Sándor rémmeséit. Kína is érdekelt, Amerikánál is jobban. Már csak a kínai balladák miatt is. Azokat angolból fordította, kínaiul nem tudott, az írásjeleket sem ismer-

te, csak arról tudott Andrásy Manótól, aki beutazta Kínát, hogy minden írásjel arányosan beilleszthető egy négyzetbe.

Visszatért a templom bejáratához. Felettébb kíváncsi volt az emberek beszédére. Amiben eltemették, az a ruha volt rajta, meglehetősen kirítt a környezetéből. De a templomozók nem zavartatták magukat. Nem jöttek túl sokan, talán a napok óta tomboló kánikulától tartva. Két, különböző irányból közeledő asszonyság épp előtte találkozott, és ment együtt tovább kart karba öltve. Pá, Erzsikém! Pá, Icukám, láttam ma reggel a piac felé. Virágír vóutam, dílutan nívnapozni megyünk az unokámhoz. Hogy híják? Leila. A jóisten ítesse sokáig! Megejtően pipiskedett, hajlongott mögöttük, hogy elcsípjén minden szót. Lekötötte a beszéd lejtése, a mondatok üteme, a hangsúlyok váltakozása, a hangerő lüktetése, a lendület tónusa. Gyorsabb volt a nyelv, mint régen, lekerekítettebbek a hangok. A szavakon is ugyanaz a fény ragyogott, mint a templom ezüstös gerincén, a falevelek recés szélén, a bicikli küllőin. Az anyagtalán lét figyelmetlensége az időtlenség anyagával itatta át a várost. Basszus, ez tényleg a mennyország, repestt visszafogottan, nehogy megzavarja a két nőt. Azok persze nem is sejtették, kicsoda hallgatózik mögöttük. Ha észreveszik, bizonyára nyomban felismerik. Erzsike őrzött emlékezetében egy iskolai osztálylátogatást a múzeumban, ahol a tanító néni megmutatta az Arany János szekrényajtájának belső felére ragasztott cetlit, a saját kezűleg felrótt akkurátus leltárral a szekrényben található holmikról, vállfaktól kezdve különféle ruhadarabokig. Nemrég az unokáját is elvitte, lopva kinyitotta a szekrényajtót, de a cetli már nem volt a helyén.

A park fái alatti titokzatos derengésből vízcsobogást hallott. Arra indult. A szökőkúttól elámult, a kőbékák, ahogy a kút szélén kuporognak, igazán jó ötlet, illik a városhoz, gondolta. Gyerekkorában még megvolt a teknősbékáktól hemzsegő Paptava, aztán később betömték, és az egész tereket lekövezték. A köveket a köleséri Várdomb oldalából hordták ide, vagyis mégiscsak létezhetett az a vár, talán az elásott hajdú-kincs is, amelyről apja annyit mesélt, ott lapulhatott a halom mélyében.

Miután megvakult apja özvegyen maradt, magukhoz vették a jegyzői lakásba. Minden nyár elején ő nyírta le a haját, kopaszra. Apja végighúzta kezét a tüskéken, jó lesz, köszönöm, fiam, mondta meghatottan. Apja nagyon büszke volt rá, ez a legjobb szó, büszke. Szerette az öreget, de csak ilyenkor, amikor megnyírta, merete megsimogatni. Selymes érintése volt a fejének, meleg, domborodó, mint amilyenek a szekérről ledobált köleséri kövek voltak.

A park túloldalán észrevette a lombok közül kibukkanó Csonkatornyot. Ugyanazokkal a régi, alacsony épületekkel volt körbevéve, csupán a bejárat mellett magasodott egy új, sarokloddzsás emeletes ház. Vasmariskát balról megkerülve, átvágott az úton, keresztül a körforgalomnak kialakított gruppon. Tetszett neki a tükörsima út, és a közepén pompázó virágsziget: ha már tükör, mintha szép női arc tükröződne benne. A Brünner Árminék, Róth Mórék üzletsora helyére felhúzott betonblokkokat is szépnek találta, sőt, a sakter háza helyén durcáskodó havaselvi barokk templomocskát is. Az viszont meglepte, mennyi a román felirat. A túlvilágon is értesült arról, mi minden történt a földön, a háborúkról is tudomása volt, nem is lehetett volna nem tudni róluk, mert olyankor sok lett a frissen érkezett, ami egy darabig, amíg beilleszkedtek, némi fennakadással és kényelmetlenséggel járt.

A Csonkatoronynál senki. Bement a kitárt rácsos kapun, elsétált az épület bejáratáig, megállt, fölnézett. Annak idején a városi tanács ünnepélyes hangú levélben engedélyt kért tőle a szobra felállításához. Próbálta lebeszélni őket, de azzal zárta sorait, hogy ilyesmihez nincs szükség még csak az ő beleegyezésére sem. Az utcájukat is akkor keresztelték át Nagy-Kölesérről Arany Jánosra. Nem tetszett neki a szobor. A Hallgatag, őt így nevezték ebben a városban, ez a szobor hallgat ugyan, de nem hallgatag, sőt, kifejezetten fecsegő.

A magyar nyelv állapotát tanulmányozta a Torony falára kifüggesztett ismertetőt olvasva. Vajon hol tudná megnézni, milyen verseket írnak manapság? Hol tudna könyvekhez jutni? A túlvilágon nincsenek könyvek. Szavak vannak, de szanaszét keringenek, mint kifüstölt darazsak. A Torony aljában azt is felfedezte, hogy a Szülőháza vasárnaponként reggel kilenctől nyitva van.

A Torony udvaráról kilépve, belebotlott egy befelé igyekvő férfiba meg az őt kézen fogó kisfiúba, aki épp azt kérdezte: Honnan tudjuk, mit mondott Arany János? Elképzeljük, felelte a férfi. Mire a gyerek: Bármit el lehet képzelni? Nem, nem bármit... A többit már nem hallotta. Ezt a férfit is mintha ismerte volna. Magas, szikár hajdútermet, kenyérhéjbarna arc, beleégett vonásokkal. Mély, recsegő hangját meglágyították a jellegzetes diftongusok.

Bal felől megkerülte a parkot, és a Belényesi útról kanyarodott az utcájukba. Felcsillant a szeme, mert a saroktól pár lépésre megpillantott egy ABC feliratú üzletet, és azt hitte, könyveket árulnak. Szemellenzőt tartva halántékához, belesett az üvegajtón. Fehér köpenyes nő kenyeret pakolt ki egy faládából. Közben egy másik járókelő szintén odalépett az ajtóhoz,

és hasonló módon leskelődött. A kenyeret pakoló nő észrevette, és felé bökkve egy kenyérrel, érdeklődött, akar-e vásárolni, de a leselkedő nemet intett.

Egyáltalán nem volt éhes. Pedig közel százötven éve egy falatot sem evett. Se éhes, se szomjas nem volt. Továbbállt. Zöld kapu alól két cica szaladt ki az udvarról, bebújtak az árnyékliliom széles levelei alá. Leguggolva csalogatta őket. A legszívesebben elnyúlt volna az árokparton. Nem tudott betelni azzal, ami körülvette. A járda melletti poros levelű bokrok, az árok oldalából kikandikáló drótvégek, de még a járda aszfaltját felszántó repedések is tetszettek neki. Elragadtatottan szívta magába a vad és csodálatos nyári jelent, a földi valóságot, a sosem lesz ígérését ontó délelőttöt. Kakas kukorékolt. Kéklő fejű légy ereszkedett a járda aszfaltjára. Szellő szökdösött végig a lombok tetején. A termékenység nedvétől drámaian bomlott ki az egyik házfal repedésében megtelepedett papsajt parányi virága. Észrevette ezt is, pedig nem tartotta magát jó megfigyelőnek. Fiala nő közeledett, arcát szomorúság, tekintetét rossz előérzet fátyolozta. Kísértést érzett, hogy megszólítsa, de nem akart toladóan ráköszönni. Pedig alkalmasint mondhatott volna neki valamit, amivel megnyugtatja, esetleg boldoggá teszi. Csak ismételni lehet: tudása az emberi tudás sokszorosa volt, összemérhetetlenül több az ember által birtokolhatónál. Ismerte a bolygók járását, az atom szerkezetét, a relativitáselméletet, a test titkait, az élő sejtek összetételét, a lélek mozgatórugóit, az időjárás összetevőit, az egész Univerzummal tisztában volt, bár ez itt nem fokozás, hanem tautológia, hiszen aki az Univerzummal tisztában van, a legapróbb göröngyéig ismeri. Ismert más Univerzumokat is. Sőt, az Antiuniverzumok háza táján is otthonosan mozgott. De sztornó! (A basszus mellett ez volt a másik szó, amit a túlvilágon felszedett.) Egész tudását odaadná, ha egyetlen pillanatra az a kis földgöngy lehetne, amely titkos vágyaktól hajtva, apró döccenésekkel lefutott a napos árok oldalán! Igen, talán erre megy ki ez a mai kaland, ez a cél, ez a látogatás azért van, hogy ő újjászülethessen egy göröngyben, vagy éppenséggel levelek alatt megbújó macskakölyök, fénylő eresetű árnyék fehérre meszelt falon, mosoly egy gyerek ajkán, csillogó küllő vagy kerékpárcsengő lehessen, bármi, amit a sok földi szépség közül most majd kiválaszt.

Vajon miért érzi úgy, hogy ha visszakapná a gyerekkorát, tökéletes mennyországba jutna? Jóllehet, milyen is volt az ő gyerekkora?! Évekig istállóban éltek. Nyolc testvére halt meg, mire ő megszületett, és szülei szégyellték, hogy vénségükre gyermeket pólyálnak.

Közeledett a szülői házhoz, de annyira izgult, hogy letért egy mellékutcába, amelynek nem tudta elolvasni a nevét. Illetve el tudta olvasni, csak

nem értette, mit jelent a szó: Dornei. Később megállt az Arany-kút feliratú artézi kútnál. Gyerekkorában, miután leégett a házuk, és kútjukba belevette magát kétségbeesett macskájuk, ide jártak vízért, Nagy-kútnak mondták, mert kicsivel távolabb volt egy Kis-kút is. Hosszan bámulta a csobogó vízsugarakat. Talán a víz látványa hiányzik neki a legjobban. A túlvilág unalmas.

A versírás is hiányzik, legalább annyira, mint a plomba a fogában, amit odaát nem vihetett magával. Egy Bécsből havonta Pestre átjáró doktorral tömte be zápfogát: szerette a plomba ízét, forróságot árasztott, és éjszaka mintha suttogott volna. Az „Út nélkül bolyong egy magányos lábnyom” kezdetű versét ez a plomba diktálta neki.

Mi volna a vers? A kavargó, homályos, elmosódott érzelmek lefordítása. Minden írás valaminek a fordítása. A Biblia is. Még a héber eredeti is. Fordítása valaminek, de akár nagy kezdőbetűvel is lehet írni: Valaminek.

Visszatért az utcájukba. Az alacsony házak a földhöz lapultak, mintha simogatására várnának.

A ház... Hasonló, de nagyobb, ridegebb a helyén. Galambok fészkeltek a padlás szellőzőlyukában, ez tetszett neki. Ketten ültek a fészekben, körülöttük szénaszálak, ágvégek, fehérítő ürülék, amiből a zászlóra és az emléktáblára is jutott.

Kiírta fájdalmaikat? Beleírta a versekbe? Tudta, hogy figyelik, lesik minden szavát, tudni akarják, mit érez, mit gondol, bele akartak látni az életébe. A fordításokról viszont nem gondolták, hogy ő van bennük. Töredékben maradt vallomásait, eltitkolt jegyzeteit hiába keresik, a *Hamlet*ben vannak, oda rejtette.

Zokogott, hangosan jajongott, miközben Ophélia halálát írta. Nemcsak mert Juliskára gondolt, hanem mert megérezte saját költészetének öregszagát. Beomlott az eposzok gipszdíszlete. A költészet: drámai tragikum. Az ő *Hamlet*je a kimondhatatlan kimondásának emblémája. Jókai, akit pedig nem szeretett, megmondta, hogy ezek után nem szabad senkinek a *Hamlet*hez nyúlnia. Aki mégis újra lefordítja, semmit nem tud az irodalomról. Hát nem ez az irodalom, nem a lehetetlen megkísértése? Nem annak a hite, hogy egyszer, egyetlen műben, egyetlen mondatban sikerülni fog? Másképp minek is írának le egy szál mondatot is. Lennie kell legalább egyetlen szentségnek, hogy a hit létezhesen.

Gyulai a legszívesebben álmait is felügyelte volna. Amikor egyszer egy gyerekről írt, akit nővére szoptat, azzal az indokkal, hogy túl ledér, kihúzatta vele. Ellenben a későbbiekben szinte szó szerint lediktálta neki a

Kosmopolita költészetet. Gyulai volt az ő másik plombája (termetre sem volt sokkal nagyobb).

Mindazonáltal nem haragudott Gyulaira, aki a tragikus letargián felül-emelkedő kiengesztelődés etikai és esztétikai normáihoz igazította az időt. Kellett, azok után, ami történt, kellett valaki, aki visszaadja a reményt. Boglárul odatűzte őt is a kiegyezés kalapjára, hadd ragyogjon, ő meg hagyta. Hogy ne legyen még pusztább az, ami a pusztulásból megmaradt.

Egyszer csak ott állt a temető bejáratánál. A kapu nyitva, belépett. És néhány lépés után oda is érkezett Juliska sírjához, a gránit pyramidonhoz. Ez a kő élete utolsó szakaszában lezárt minden kilátást, miközben minduntalan ide irányította a tekintetet.

Mellette egy férfi meg egy nő beszélgetett, mintha ott sem volna, zavartalanul. Csak egy idő után értette meg a szavakat. Olyasmiről volt szó, hogy a nőknek soha nem kellett volna ostoba módon meghalniuk. Ha lett volna egy kis figyelem, nem haltak volna bele annyian a szülésbe. Stupid dolog, mondta a férfi, akit elkapott a hév, és egyre fékezhetetlenebbül szidta a férfiakat, a férfiak társadalmát, az erőszakosságot, a figyelmetlenséggel és érzéketlenséggel társuló kivagyiságot, mert most is, folytatta a férfi, alig van változás, most is a férfiak döntenek életről és halálról, rendeleteket hoznak, börtönnel, sőt, halállal is büntetnek, és csak azért nem dobják a nőket eleve a morgákba, mert szükségük van rájuk. A férfit nem lehetett leállítani, a mellette álló nő bólogatott, miközben tapintatosan oldalra pillantgatott, a férfi szidta a minisztereket, a képviselőket, akik le se szarják, tudomást sem vesznek arról, ami huszonöt éve történt, törvénykeznek a népakarat jegyében, de hát helyénvaló-e a törvény, amit holmi rossz szül?

Még hallgatta volna a beszédet, de a bejáratnál felbukkant két fekete ruhás nő, erre a férfi mégiscsak elcsendesedett, aztán a nővel karonfogva gyorsan leléptek. Ő még álldogált egy darabig, elolvasta a sírkőre felvésett sorokat. Juliska soha nem panaszkodott sorsára. A város soha nem tette szóvá, hogy ő elment. Azzal áltatta magát, hogy Juliskának jó itt. Azzal áltatta magát, hogy a város bölcs belátással küldte őt el innen. Amikor hazahajött, látta a korhadást, a foghíjakat, a magáraulaltság ráncait. A veleszületett rémület nem engedte látni, jóllehet látta.

Könny futotta el szemét.

Azon töprengett, vajon milyen verseket írna ma? „Ír a költő daktiluszokban. / A kecskepásztor baktilusokban. / A disznópásztor makktilusokban. / A karmester taktilusokban. / A sakkmester saktilusokban. / A diktátor nyaktilusokban. / A buzeráns seggtilusokban...” Ezeket a so-

rokat is a túlvilágon szedte fel. Mert nemcsak magányos szavak röpködnek odaát, hanem vannak összecsomósodott labdacsok is, ide meg oda gördülnek, akár a verssorok.

A temető hátsó bejáratán kijutott a Sarkadi útra, visszaindult a város felé. A Zsizsikamarának becézett bodegából a „Pá, kis aranyom, pá” refrénnű sláger szólt, amitől ismét felvillanyozódott. Átvágott a „tőitis”-ként emlegetett Aradi úton. Rábukkant a Kölesérre. Egy kanáliscsövön keresztül vezették át az országút alatt. Mint aki szégyelli helyzetét, fák lombja alá bújva lopakodott idáig a kertek alatt, de itt már nem takarta semmi. Letekintett a járdaként szolgáló kis gyaloghídról. A zöld békalencse és nyákos falevelek alatt semmi nem moccan. A mederbe kapaszkodó tárgyak elszántan várakoztak, mintha az idő szitáján fennakadó gyülekeznének az öröklet könyöradományaira várva. Kárpitozott szék, zátonyra futott hajóként oldalára fordulva, kilátszó kárpitján száradt izzappikkelyek. Horpadt sarkú, fehér pléhdoboz. Valamilyen gép, fogaskerekei rozsdásan vicsorítottak belsejéből. Csorba üvegballon, repedt nyakkal. Embermagasságú gumikerek, oldalából kiütköző sodronyköteg. Felfúvódott állattetem, sáros bőrén csak itt-ott egy-egy szőrfolt. Mintha kalimpálna egy láb, de csak egy lyukas gumicsizma.

És ahogy döbbsen bámulta a feltorlódo szemetet, rájött valamire. Megkönnyebbülten felsóhajtott. Mégse volt igazuk Gyulaiéknak. Nem kellett volna a hazugságot reményként tovább sokszorozni. Az életet a viszájával helyettesíteni. Nem kellett volna hagyni, hogy egy felsőbbrendűvé hazudott hagyományba zárják az életet. Nem kellett volna hagyni, hogy rátegyék kezüket az irodalomra. Hogy felvásárolják a kiadókat, a lapokat, az írókat, hogy saját propagandagépezetet hozzanak össze. Hogy álcázott hazugságokból panteont építsenek a csontok fölé, és a keserű, vérfagyasztóan keserű történetet nemzeti anekdotaként adják elő. Hogy hamis szavakból csiholjanak fényességet, elvakítva a maradék látókat.

Leguggolt, majd fél térdre ereszkedve, a Magazin Alimentar feliratú házikóval szemközt, ujjbegyével, könnyed, sebes mozdulatokkal, ott a gyaloghídon, az arasznyi betontámfal tövében összegyűlt meleg porba beleírt egy négy soros verset. Felemelkedett, hogy egyben elolvassa, de akkor egy Arad felé száguldó kamion nyomában támadó szél magával rántotta a port, eltörölte a betűket.